

MŰVELŐDÉSPOLITIKA ÉS MŰVELŐDÉSIGAZGATÁS

LACZÓ KATALIN

A tanulmány első részében (v.ö. AAPSZ 1981) a művelődéspolitikának a politika egészében, a művelődésigazgatásnak az államigazgatásban való helyét kerestük, bizonyítva, hogy a művelődéspolitika szerves és sajátos része a politika egészének; a művelődésigazgatás az államigazgatásnak. A művelődéspolitika és a művelődésigazgatás, ezen belül a közművelődéspolitika és a közművelődésigazgatás egymáshoz való viszonyának vizsgálata után a két fő irányítási terület sajátosságait vizsgáljuk.

A közművelődés pártirányításának sajátosságai, módszerei

A Magyar Szocialista Munkáspárt IX. kongresszusa megfogalmazta: „Kulturális, művészeti életünk az ideológiai harc egyik fontos, egyben legbonyolultabb frontja. Fejlődése és ellentmondásai egész társadalmunk ellentmondásait tükrözik. Befolyásolása ezért végső soron a társadalmi valóság megváltoztatásával, átformálásával történik, közvetlen irányítása pedig mindenekelőtt következetes, eszmei harcon alapszik”¹. A művelődés pártirányítása tehát a párt munkájának egyik legfontosabb része, másrészt a kultúra pártirányítása az irányítottság legmagasabb formája.

A közművelődés pártirányításának alapja a művelődéspolitikai alapelvek gyakorlati alkalmazása. Ezek közül a legfontosabbak:

- a kontinuitás és diszkontinuitás elve,
- a marxizmus hegemoniájának elve,
- a szabadság elve és
- a pártosság elve.

A) A pártirányítás egyik területe az *eszmei irányítás*. Az eszmei irányítás lényegét az MSZMP művelődési politikájának irányelveiben (1958) találjuk meg: „Ez a marxizmus—leninizmus tanításának és az erre épülő pártpolitikának szüntelen magyarázását, a káros, ellenséges nézetek elleni eszmei harcot jelenti”².

Az eszmei befolyásolás útja: a párt vezető testületi (Kongresszus, Központi Bizottság, Politikai Bizottság) időnként áttekintik, értékelik a művelődés egészét, vagy egy-egy területét, megfogalmazzák a főbb feladatokat, célokat. SZABOLCSI MIKLÓS e kérdést elemezve a művelődés szférái szerint differenciált. „Voltaképpen mit is irányítunk?...

- Befolyásolhatjuk magát az alkotást, az alkotót, a művek létrejöttét előidéző folyamatot. Ez természetesen csak nagyon is közvetett úton képzelhető el; olyan módon, hogy a párt politikája és eszmei munkája az alkotó világképét formálja, hogy segít neki értelmezni a látott és tapasztalt valóságot, hogy közvetíti hozzá az olvasó, a néző igényét, mindevel pedig segíti formálódni a művet.

- Befolyásolni lehet a nevelés-irányítás legkülönbözőbb eszközeivel a befogadót (a fogyasztót, az olvasót, a nézőt). És ezen a ponton lép be a pártirányítás egyik leghatásosabbnak tűnő eszköze, egyik legfontosabb láncszeme, a marxista kritika. Kedvező esetben a kritika helyes irányba tudja befolyásolni az olvasót, a nézőt, segíti kialakítani az értékrendszert, a megítélési normákat.
- Végül — talán ez a leghatásosabb eszköz — segíthet befolyásolni azt a folyamatot, amely elvezet a műtől a befogadóig, azaz segíti irányítani és befolyásolni a váltogatást, a szerkesztés apparátusát, a kultúrával foglalkozók képzését, eszmei nevelését”³.

B) A pártirányítás másik nagy területe a *központi irányítás gyakorlati megvalósítása, érvényesítése az adott területen*. Ennek keretében a pártszervek irányító, ellenőrző és beszámoltató feladatokat látnak el.

a) A pártszervek irányító munkája:

- Az általános ideológiai-politikai célkitűzések konkrét, helyi feladatként való meghatározása,
- a fontosabb politikai és kulturális akciók előkészítésénél a tartalom kijelölése,
- a koordinálásokban való részvétel, a feladatok egységes értelmezésének segítése,
- a művelődés anyagi-tárgyi feltételei biztosításának segítése, illetve célszerű felhasználásuk befolyásolása,
- részvétel az intézmények új munkatársainak kiválasztásában
- a művelődés szakembereinek politikai, ideológiai felkészítése, marxista műveltségük emelése és időszaki tájékoztatásuk.

b) Az ellenőrzés az állami, társadalmi és tömegszervezeteknél azt vizsgálja, hogy

- hogyan tudják érvényesíteni a párt művelődéspolitikája által megkövetelt ideológiai-politikai tartalmat,
- hogyan valósulnak meg a párt és állami határozatok és milyen a vezetők szerepe azok érvényre juttatásában,
- milyen az intézmények dolgozóinak marxista—leninista műveltsége és a művelődéspolitikai feladatok ellátására való alkalmassága, milyen a különböző típusú szervek munkájának koordinációja.

E fő szempontok az irányítás minden szintjén, minden területén érvényesek.

Az eszmei irányítás és a gyakorlati irányítás formáit és módszereit az alábbiakban foglaljuk össze:

1. A párt vezető testületi időnként *elemzik a művelődés fő területeit*, átfogó, tudományos elemzéseket készítenek, határozatokat hoznak⁴.

2. *Vitákat kezdeményeznek*, orientálják azokat, összefoglalják és értékelik.

3. Az irányítás módszere a *tájékozódás és tájékoztatás*. Lényeges a közművelődési dolgozók számára, hogy ismerjék a párt határozatait, állásfoglalásait. Fontos, hogy ismerjék a nemzetközi munkásmozgalom és a nemzetközi osztályharc aktuális kérdéseit. Fontos, hogy a felmerülő kérdésekre valamilyen fórumon választ kapjanak a kérdezők.

4. Az irányítás egyik formája a *kommunista vezetők beszámoltatása*. A pártszervek tájékoznak a feladatok végrehajtásának menetéről, az állami vezetőknek pedig segítséget ad a felmerülő kérdések megoldásához.

5. Az irányítás formái a *taggyűlések, pártnapok*, amelyeken a közművelődés munkatársai választ kaphatnak az őket érdeklő kérdésekre.

6. Az irányítás eszköze a *kritika is*. Helyes irányba tudja befolyásolni az alkotót és a befogadót. Kialakítja az értékrendet. A kritikával szemben igény, hogy szakmailag és ideológiailag megalapozott, magas színvonalú legyen⁵.

7. Az állami szervek pártirányításának módszere az ún. *kölcsönös testületi képviselet elve*. A gyakorlatban úgy érvényesül, hogy egyrészt a párt vezető testületeiben helyet foglalnak a legfontosabb állami szervek képviselői, másrészt a vezető állami testületek munkájában részt vesznek a megfelelő pártszervek képviselői, vezetői. A kölcsönös testületi képviseleti elvvel kapcsolatosan LŐRINCZ LAJOS úgy véli, hogy ez a megoldás a kormány és általában a végrehajtás stabilitását biztosítja, de nem egyszer lehetőséget nyújt az állami és pártszervek irányító munkájának egybemosására⁶.

8. A testületek esetében az utóbbi időben előtérbe került az *alternatív döntések előkészítése*, amely lehetőséget ad a testületeknek a valóságos döntésre.

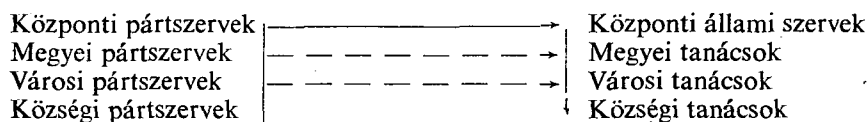
9. A *műhelyek önállóságának és felelősségének elve* az utóbbi tíz évben került előtérbe. Elsősorban a műhelyek élén álló vezetők felelősségét növelik, hangsúlyozva, hogy a nagyobb önállóság vonja maga után a nagyobb felelősséget. E szempontot súlyánál fogva az alapelvek közé is sorolhatjuk.

10. Az *adminisztratív eszközök* (anyagi szabályozás, publikációs szabályozás) alkalmazása is a módszerek között szerepel. Az anyagi támogatás a szabadság differenciált alkalmazásával történik. Hozzátehetjük, hogy a közművelődésben — tágabban az egész kultúra pártirányításában — az adminisztratív eszközökkel szemben a meggyőzés módszerei állnak az első helyen.

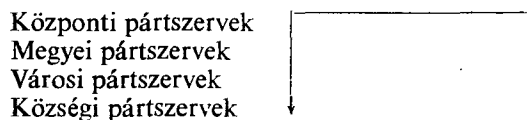
11. A módszerek között szólni kell a *demokratizmus erősítéséről* is. Fontos a döntések előtti informálódás és a szakemberek bevonása a döntések előkészítésébe. Az utóbbi tíz—tizenöt év párthatározatai (tudománypolitikai, 1969; oktatáspolitikai, 1972; közművelődéspolitikai, 1974) is ilyen módszerrel készültek. A szakemberek munkaközösségekben készítették elő a határozatokat. A pártszerveken és a tanácsi apparátusokon keresztül pedig gyakorlatilag részt vett benne az egész ország.

12. A pártirányítás egyik vonása a *decentralizáció erősítése is*. A kultúra irányítása nemcsak a központi szervek feladata, hanem az alsó és középszintűeké is, melyek a maguk területén önállóan és felelősséggel alkalmazzák a párt politikáját. Hogyan jut el a központi pártszervek elképzelése az alaptevékenységet végző intézményekig? Általában két úton:

— Részben úgy, hogy az állam központi szervei a párt központi szervei irányítása és ellenőrzése mellett működnek. (Ez a vízszintes vonalú irányítás az alacsonyabb szinteken is megvan). A központi állami szervektől azután az állami vonalon jut el a helyi tanácsokig.

— Másrészt a központi pártszervektől a megfelelő területi és helyi pártszervek irányában egészen az alapszervezetekig.

A közművelődés állami irányítása

„A kulturális élet fő szervezője, összehangolója, gazdája, finanszírozója és ellenőrzője a szocialista állam. Az állami irányítás magában foglalja:

- az egyes területek, intézményhálózatok általános helyzetének (tartalmi tevékenység, személyi és anyagi ellátottság, stb.) rendszeres elemzését, a fejlesztés koncepcióinak kidolgozását,
- a kulturális életben dolgozó káderek erkölcsi és anyagi megbecsülésének, képzésüknek és továbbképzésüknek a biztosítását,
- az állami és társadalmi keretekben folyó kulturális tevékenység koordinálását,
- a kultúraterjesztő hálózat iránt megfogalmazott legfőbb társadalmi igények ki-elégítéséről való gondoskodást,
- a központilag képzett, kulturális célokra fordítható alapok felosztását egyes területek, társadalmi szervek között. Kiemelt kultúrpolitikai akciók, rendezvények finanszírozását, illetve ennek koordinálását” — írja HERCZEGH FERENC az állami és pártirányításról készített tanulmányában⁷.

Az államhatalmi és államigazgatási szervek minden szinten foglalkoznak a közművelődés irányításával. Az Országgyűlés a közművelődési törvény (1976. évi V. törvény) megalkotásakor és elfogadásakor foglalkozott többet a közművelődéssel, az Országgyűlés Kulturális Bizottsága viszont a folyamatos odafigyelést biztosítja. A legmagasabb szintű államigazgatási szerv, a Minisztertanács (Kormány) részben a tanácsokon keresztül (Minisztertanács Tanácsi Hivatala), másrészt tanácsadó testülete az Országos Közművelődési Tanács által foglalkozik folyamatosan a kultúra e területével.

Milyen színtereken és milyen módszerekkel történik tehát az állami irányítás?

1. Az állami irányítás alapvető formája, hogy a különböző szintű államhatalmi és államigazgatási szervek *jogszabályokban* (törvény, törvényerejű rendelet, minisztertanácsi, minisztériumi határozatok, minisztériumi utasítások, tanácsi rendeletek) szabályozzák a jogköröket, hatásköröket és a közművelődés előtt álló feladatokat. Ezeket a feladatokat az illetékes tanácsok és azok szakigazgatási szervei a saját területükre vonatkozóan — a helyi sajátosságokat figyelembe véve — lebontják, saját területükre alkalmazzák.

2. A közművelődési intézmények fenntartása, munkájuk irányítása az illetékes tanácsok, illetve azok szakigazgatási szerveinek feladata. A *szakigazgatási szervek jogkörét, hatáskörét és feladatát jogszabályok szabályozzák*. Így a községek és nagyközségek tanácsai szakigazgatási szervének művelődésügyi hatásköreit és feladatait a művelődésügyi miniszter 165/1971 (M. K. 22) MM. számú utasítása, a megyei (fővárosi) tanácsok végrehajtó bizottsága művelődésügyi feladatokat ellátó szakigazgatási szervének feladatait, hatáskörét a művelődésügyi miniszter 142/1973. (M. K. 13) MM. számú utasítása, a megyei városi, fővárosi kerületi, városi tanács végrehajtó bizottsága művelődésügyi feladatot ellátó szakigazgatási szervének feladatait, hatáskörét és hatósági jogkörét a művelődésügyi miniszter 173/1973. (M. K. 20) MM. számú utasítása szabályozza. A községi tanácsok egységes szakigazgatási szervei, a városi tanácsok és a fővárosi tanácsok (megyei intézmények esetében a megyei tanácsok) közvetlen fenntartási feladatokat látnak el, a megyei tanácsok és annak szervei a járási hivatalok pedig áttételesebb irányítási feladatokat látnak el.

3. A tanácsok és azok szakigazgatási szervei saját illetékességi területükre lebontják a pártszervek által hozott határozatokat. Ezek lehetnek a felsőbb pártszervek határozatai, vagy a területileg illetékes pártszervek feladat-megjelölései (pl. a megyei

tanácsnak a megyei pártbizottság, a városi tanácsnak a városi pártbizottság, a községi tanácsnak a községi pártbizottság határozatai adnak iránymutatást).

4. A tanácsok és azok végrehajtó bizottságai időnként napirendre tűzik a település közművelődésének elemzését vagy azok részterületeinek áttekintését és határozatokat hoznak a további fejlesztésére vonatkozóan. Az utóbbi időben a pártszervekhez hasonlóan a tanácsi testületekben is megfogalmazódott az igény, hogy a testületek elé terjesztett anyagban alternatív javaslatok legyenek, amelyek lehetőséget adnak a választásra. Az is felmerül gyakran, hogy az előterjesztések csak olyan mértékben legyenek szakmai jellegűek, amennyire szükséges a helyes döntéshez. A megvalósítás, a részletek kidolgozása a szakigazgatási szervek feladata. A „tanácstagoknak ugyanis nem szakmai szempontból kell megítélni az előterjesztéseket, hanem a lakosság szemszögéből, társadalompolitikai vonatkozásokban”⁸

5. Az 1971-es tanácstörvény óta az egész állami irányítás jelentős lépést tett a decentralizáció terén. Ez a közművelődés irányítására is jellemző. A hatáskörök decentralizációjával egyre nagyobb feladatok hárultak a helyi szervekre. A helyi intézmények közvetlen fenntartói a helyi tanácsok lettek, s egyben a munka tartalmi irányítói is. Ez problémát csak a községi tanácsok szakigazgatási szerveinél jelenthet esetleg, ahol nincs a közművelődésnek külön előadója. A végrehajtó bizottság titkára sokirányú elfoglaltsága között végzi ezt a feladatot is.

6. A hetvenes években koordináló, tanácsadó testületek jöttek létre. Így 1972-ben megalakult az Országos Közművelődési Tanács, melyet 1974-ben — a közművelődési párthatározat után — újjászerveztek. Az átszervezés alkalmával pontosabban fogalmazódott meg a feladatköre. Az 1035/1974 (VII. 10) számú minisztertanácsi határozat alapján az Országos Közművelődési Tanács tanácsadó, véleményező, koordináló és ellenőrző szerv lett. Hatáskörébe tartozik a fejlesztési koncepciók, irányelvek, javaslatok kidolgozása a közművelődés egészét érintő kérdésekben, a közművelődéspolitikai általános vagy egyes szakterületeken történő megvalósulásának értékelése, a közművelődés egészét érintő minisztertanácsi előterjesztések kezdeményezése, a minisztertanácsi előterjesztések véleményezése, a közművelődési feladatokat ellátó szervek gyakorlati közművelődési tevékenységének összehangolása, a közművelődés ügyét előremozdító módszerek és megoldások bevezetésének anyagi eszközökkel való segítése. Ez utóbbit a Közművelődési Alap segítségével végzi⁹.

7. 1974-ben jöttek létre a Minisztertanács Tanácsi Hivatala és a Kulturális Minisztérium irányelvei alapján a megyei közművelődési bizottságok, amelyek biztosítják az állami és társadalmi szervek összehangolt részvételét a megyei közművelődéspolitikai kidolgozásában, ellenőrzik a helyi megvalósulást, koordinatív feladatokat látnak el a tanácsok és a nem tanácsi szervek között¹⁰.

8. A tanácsi irányító tevékenységet segíti a 156/1973-as sz. művelődésügyi miniszteri utasítás alapján kialakított megyei szakfelügyelői hálózat¹¹. A szakfelügyelői hálózatot a könyvtárak és művelődési otthon jellegű intézmények területére hozták létre. A szakfelügyelet célja a lakosság kulturális ellátását szolgáló művelődéspolitikai elvek következetes érvényesítésének segítése. A tanácsi intézkedések érvényesülését, a művelődési intézmények munkáját hivatott ellenőrizni. A szakfelügyelet elsősorban az irányítást segíti, de összetételénél és vizsgálati területénél fogva segíti a koordinációt is. A szakfelügyelői gárdába ugyanis bevonják a nem tanácsi fenntartású intézmények képviselőit is, s a vizsgálati terület is kiterjed a nem tanácsi fenntartású intézményekre is¹².

9. A tanácsi irányításban a vezetési funkciók között (bár mindegyik vezetési funkció megtalálható) igen fontos szerepe van az ellenőrzési funkciónak. A tanácsi ellenőrzésnek ugyanis kialakult formái a tanácsi vizsgálatok, amelyek lehetnek teljes

körűek, tematikusak, cél-, illetve utóvizsgálatok. A vizsgálatok feltárják a hiányosságokat, az eredményeket, az utóvizsgálatok pedig ellenőrzik a vizsgálatban feltárt hibák kijavítását.

10. Napjainkban jellemző tendencia, hogy „*az irányelv műfaja terjed a kulturális államigazgatásban...* az fejeződik ki ebben, hogy nem a direkt beavatkozás, nem a merev jogi szabályozás vagy a kész receptek jelentik elsődlegesen a kulturális irányítás eszközeit. Bizonyos tendenciákat segítő elvek és módszerek tisztázása és rögzítése tágabb, szabadabb keretet nyújthat az érdemi cselekvéshez”¹³. Így jelent meg pl. a művelődési otthonok társadalmi vezetőségének megválasztását kötelező minisztériumi irányelv¹⁴, mely javaslatot tett a vezetőségi tagokra, a vezetőség nagyságára, a feladatokra, de bizonyos rugalmasságot biztosít a helyi sajátosságok figyelembevételével.

11. SZABOLCSI MIKLÓS két olyan sajátosságot emel ki, amelyek csak az állami irányításra vonatkoznak, nem jellemzőek általában a pártirányításra.

— Az egyik az *azonnali operatív döntés felelőssége*. Ez nagy feladat, körütekintést, sokoldalú vezetői felkészülést jelent. Az operatív döntések különösen ideológiai kérdésekben járnak nagy felelősséggel, s jól határozni csak a kollektívára támaszkodva lehet.

— A másik az *anyagigazgatási eszközökkel való rendelkezés*. A gazdasági eszközök felhasználása teljes egészében az állami irányítás dolga¹⁵.

12. *Az önállóság és felelősség növelése* az állami irányításban is tendencia. Ez a decentralizációval összefüggő folyamat és a szakmai felkészülés magasabb szintjét igényli.

Összefoglalva az állami irányításra vonatkozókat elmondhatjuk, hogy „az irányítás áttételesebb, differenciáltabb lett, mint korábban volt, s valószínű, hogy ez a jövő útja. Az állami szervezetek irányt mutató, országos szintű szervező, koordináló szerepe ma már úgy erősödik, hogy azzal együtt növekszik az alkotó-közvetítő műhelyek, szervezetek önállósága... Az államigazgatás a kulturális élet értékteremtő szerepét, illetve e funkció kiteljesítését egyáltalán nem képes segíteni, ha neki magának nincs megfelelő értéktudata... az államigazgatás saját értéktudatának karbantartása — a legelső tennivaló, hiszen minden további ezen áll vagy bukik. A másik feltétel, hogy tudatában legyen saját helyzetének: a kultúrát nem ő teremti, de igen nagy szerepe van abban, hogy megfelelő feltételeket teremtsünk a kultúrának”¹⁶.

Az államigazgatás jelenlegi nehézségeit, problémáit — a közművelődésre vonatkoztatva — néhány tanulmány (többek között TÓTH BÉLA és BÁRDOS ISTVÁN tanulmánya¹⁷ már elemezte, ezért ezekre a kérdésekre nem térek ki.

Szólni kell azonban a két elemzett irányítási terület — a párt és állami irányítás kapcsolatáról. Az utóbbi időben sok szó esett az állami szervek pártirányításáról, elsősorban az egységes irányítás érdekében. (Néhány erre vonatkozó cikket a jegyzetekben felsorolok¹⁸.

A párt irányító munkájának kiemelt területe a tanácsok pártirányítása. „Az államigazgatás szerveinek feladata, hogy érvényt szerezzenek a mindenkire kötelező állami előírásoknak, rendelkezéseknek. Ezekért fordít pártunk megkülönböztetett figyelmet erre a területre... A pártirányítás fontos része annak biztosítása, hogy az állami szervek a párthatározatokat és a törvényeket egységesen értelmezzék, a végrehajtásukhoz szükséges rendelkezéseket, jogszabályokat idejében dolgozzák ki, és ezek helyesen közvetítsék a párt politikáját a közigazgatás dolgozóihoz és az állampolgárokhoz”¹⁹.

A tanácsok pártirányításával az MSZMP X. kongresszusa foglalkozott részletebben, majd 1971-ben megjelentek a Központi Bizottság irányelvei az államigaz-

gátás fejlesztésére és az állami szervek pártirányítására vonatkozóan²⁰. Az MSZMP Központi Bizottsága 1978. márciusi ülése is felhívta a figyelmet arra, hogy növekedtek az állami élet pártirányításának a feladatai. Lényegében az alapelvek azonosak, mint korábban voltak. Melyek ezek? Idézzünk DR. BORICS GYULA cikkéből: „Az államélet pártirányításának alapvető elvei és módszerei kialakultak. Ezek lényege: a párt vezető szervei időről időre meghatározzák a főbb célokat, a leglényegesebb feladatokat; az államapparátusban dolgozó kommunisták ennek megfelelően dolgoznak, a tevékenységük elvi irányítására és gyakorlati ellenőrzésére hivatott pártszervek pedig tanácsaikkal, észrevételeikkel, javaslataikkal is segítik munkájukat és értékeli azt. A párt illetékes szervei — mindezekkel összefüggésben — rendszeresen kezdeményezik a társadalom élete szempontjából legfontosabb jogszabályok megalkotását, illetve értékeli az állami szervek ilyen kezdeményezéseit. Állást foglalnak az állami személyzeti munkában követendő elveket illetően, és érdeklik e téren is a gyakorlati tapasztalatokat. Sokirányúan segítik az állami és a társadalmi szervek együttműködését, ösztönözve mind az állami, mind a társadalmi szervek kezdeményezéseit, a tapasztalatok hasznosítását”²¹. Tehát „a tanácsok és szerveik politikai irányítása első sorban a tanácsi munka irányainak a meghatározását jelenti. A párt e tevékenysége során javaslatokkal, irányelvekkel, jogszabályok és más rendelkezések kiadásának kezdeményezésével gyakorol eszméi befolyást a tanácsi munkát irányító központi állami szervekre, valamint magukra a tanácsokra”²².

Az állami és pártirányítás módszerei, elvei felsorakoztatásánál, elemzésénél megemlítjük, hogy ezek az elvek a *lenini vezetési elvek alapján állanak*. Lenin vezetési elveire — mint általában ideológiai tevékenységére — jellemző, hogy azok részben hosszútávú stratégiai elvek, amelyek még ma is időtállóak, másrészt voltak taktikai, az akkori helyzetre vonatkozó gondolatai. A hosszútávú vezetési elveket általában az alábbiakban összegzi a szakirodalom:

1. Lenin a vezetést egységes problémakomplexumnak tekinti, nem választja szét egymástól az államigazgatás, a pártirányítás és a gazdasági irányítás területeit.
2. Következtesen harcolt a vezetés tudományos megalapozásáért.
3. A demokratikus centralizmus elvének alkalmazása, melyet a pártirányítás köréből vett át az irányítás többi területére,
4. A tárgyi elemzés módszere,
5. Az elmélet és gyakorlat egysége²³.

Mindegyik elv olyan, hogy ma is a legkorszerűbb, a művelődés területén is. Ma is törekszünk a művelődés egységének megteremtésére, a tudományos megalapozásra, az elmélet és a gyakorlat egységének megteremtésére (mely a közművelődésben még mindig távol áll egymástól), a demokratikus vezetésre (pl. a társadalmi vezetőségek újjáválasztása is ezt segíti, vagy maga a demokratikus vezetési stílus.) Ezen túlmenően a vezetők kiválasztásának elve, a vezetők felelősségének kérdése, a személyi és testületi vezetés dialektikusabb egységének megteremtése, a vezetői munkaszervezés ma is időszerű feladatok.

A lenini vezetési elveken túlmenően a *vezetési stílus kérdéseivel* is kapcsolatos az elemzett gondolkör. A vezetéselemélet kísérletekkel igazolta, hogy a társadalmi élet legtöbb területén a demokratikus vezetési stílus alkalmazása a leghatékonyabb. A vezetési stílus megválasztása természetesen függ attól, hogy a társadalmi élet melyik szférájáról van szó, s mindig függ a pillanatnyi helyzettől is. Elméletileg a közművelődési intézményekben — az intézmények sajátosságait figyelembe véve²⁴ — még indokoltabb a demokratikus vezetési stílus alkalmazása. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy ehhez is szükségesek bizonyos feltételek, melyek nélkül a demokrati-

kus vezetési stílus alkalmazásával sincs meg a kellő hatékonyság. Elsősorban a személyi feltételek lényegesek. A vezető ugyanis csak akkor tudja ilyen módon irányítani az intézményt, ha munkatársai is szakmailag (elméletileg és gyakorlatilag) jól felkészült, ideológiailag képzett szakemberek és emberi tulajdonságaik alapján is megfelelnek a rájuk bízott feladatoknak. S ez az állami és pártirányítás szempontjából is jelentős, a demokratizmus erősítésének lényeges kritériuma.

Az irányítás kérdéseit most csak az állami és pártszervek oldaláról néztük. Természetesen a közművelődést össztársadalmi feladatként, tevékenységként értjük, beleértve a társadalmi, tömegszervek és gazdálkodó szervek feladatait, tevékenységét is. Hiszen — mint BÁRDOS ISTVÁN írta — „a közművelődés legbelsőbb lényegénél fogva csak a sokszektorúság körülményei között valósulhat meg torzulás nélkül. Ezért éppen úgy, mint a népművelés korszakában, szükség van arra, hogy az ésszerűség határait követve minden társadalmi-gazdasági szervben belül olyan koordináló egység jöjjön létre, amely az adott egység különféle szervezeteinek a tevékenységét megfelelő jogkörrel, szakértelemmel képes befolyásolni. Az állami, társadalmi szervezetek pedig meg kell teremteniük ennek a vertikális tagozódásnak a lakóhelyi területi szempontú horizontális összehangolását”²⁵. Az előrelépés a közművelődésben tehát csak úgy lehetséges, ha az anyagi és személyi feltételeket jobban koordináló tevékenységre törekszünk. Ennek pedig elsősorban az egységes szemléletű párt- és állami irányítás a feltétele.

Az irányító szakembereknek feladata — túllépve a közművelődés körén — a kultúra kérdését a társadalmi élet másik két szférájával, a gazdasággal és a politikával is egységben szemlélni, hiszen a kultúra elsajátítása eszköz és cél is egyben a szocialista társadalomban. A gyakorlatban azonban „a politikai hatalom és a kultúra összevetésében még ma is gyakori a leegyszerűsített szembeállítás, az összefüggések, az erjesztő-támogató egymásrahatások figyelmen kívül hagyása. A szocializmus társadalmi-politikai céljai — először a történelemben — természetessé teszik a politika és a kultúra kapcsolatát, egységes érdekkörbe vonják ezt a két fontos tudatformát és emberi tevékenységet. Persze, van különbség a kulturális élet és a politikai gyakorlat között... még a szocialista társadalomban is bizonyos kérdésekben létrejöhet ellentét a politikai hatalom és a kulturális élet egyes elemei között... Az, hogy ezek az eseti ellentétek ki ne éleződjenek, s végül is feloldást nyerjenek a mindennapi gyakorlatban, művelődéspolitikai feladat”²⁶.

JEGYZE TEK

1. A Magyar Szocialista Munkáspárt IX. kongresszusa. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1966. 56. p.
2. Az MSZMP művelődési politikájának irányelvei (1958—1962). A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatait és dokumentumai. 1956—1962. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1973. 269—270. p.
3. DR. SZABOLCSI MIKLÓS: A művelődés párt- és állami irányításának néhány kérdése. A közművelődés kérdései III. Az MSZMP Budapesti Bizottságának Oktatási Igazgatósága. Bp. 321. p.
4. Megtalálhatók a Magyar Szocialista Munkáspárt határozatait és dokumentumai c. kötetekben.
5. Irodalomkritikánk néhány fogyatékoságáról. 1961. A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatait és dokumentumai 1956—1962. Im. 502—518. p.
6. Az MSZMP Központi Bizottsága Kultúrpolitikai Munkaközösségének állásfoglalása irodalom- és művészetpolitikánk néhány kérdésében (1972. szeptember). A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatait és dokumentumai 1971—1975. 339—356. p.
6. LŐRINCZ LAJOS: Politika, gazdaság, közigazgatás. Magyar Hírlap, 1979. okt. 14.
7. HERCZEGH FERENC: A kulturális élet párt- és állami irányításának rendszere és követelményei. Közművelődési kézikönyv, Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1977. 333—334. p.
8. SZENES IMRE: A testületi döntések fórumain. Népszava, 1979. okt. 21.
9. 1035 (1974./VII. 10). számú minisztertanácsi határozat Országos Közművelődési Tanács létesítéséről.

10. A Minisztertanács Tanácsi Hivatala és a Kulturális Minisztérium irányelvei a megyei közművelődési bizottságok létesítésére.
11. A művelődésügyi miniszter 156/1973. (M. K. 15) MM. számú utasítása a közművelődési könyvtárak és a művelődési otthonok felügyeletéről.
12. E koordináció inkább igény, a gyakorlatban a szakfelügyelet a tanácsi intézményeket látogatja.
13. Művelődés, politika, államigazgatás. Beszélgetés Pozsgay Imre kulturális miniszterrel. Magyar Hírlap, 1979. aug. 20.
14. Iránymutatás a művelődési otthonok társadalmi vezetőségének megválasztására, feladataira és működésére. Művelődési Közlöny, 1979. febr. 23.
15. DR. SZABOLCSI MIKLÓS: A művelődés párt- és állami irányításának néhány kérdése. I. m. 324—325. p.
16. Művelődés, politika, államigazgatás. I. m.
17. DR. TÓTH BÉLA: A közművelődés tanácsi irányításának feladatai és lehetőségei. Állam és igazgatás. 1979. 11. sz.
BÁRDOS ISTVÁN: A közművelődés tanácsi irányításának feladatai és lehetőségei. Állam és igazgatás. 1978. 12. sz.
18. KOMORNIK FERENC: A tanácsi munka pártirányítása. Népszabadság, 1974. dec. 3.
Művelődés, politika, államigazgatás. I. m.
KOROM MIHÁLY: Államigazgatás- pártirányítás. Magyar Hírlap, 1978. nov. 6.
LŐRINCZ LAJOS: Politika, gazdaság, közigazgatás. Magyar Hírlap, 1979. okt. 14.
DR. BORICS GYULA: Az államélet pártirányítása. Népszabadság, 1979. nov. 29.
19. KOROM MIHÁLY: Államigazgatás-pártirányítás. I. m.
20. Az MSZMP Központi Bizottságának irányelvei az államigazgatás fejlesztésére és az állami munka pártirányítására. 1971. nov. 3. A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1971—1975. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1979. 127—138. p.
21. DR. BORICS GYULA: Az államélet pártirányítása. I. m.
22. DR. BUNDZSÁKLIA MÁTYÁS: A tanácsok pártirányításának időszerű kérdései. Állam és igazgatás. 1979. 4. sz.
23. A vezetés és igazgatás korszerű tudományos megalapozása, és a vezetőképzés gyakorlata. A Magyar Tudományos Akadémia Szervezéstudományi Bizottsága. Bp. 1964.
24. KOCZKA LÁSZLÓ: A népművelési szervezetek vezetésének néhány problémája. Nevelés, Művelődés. Acta Pedagógica Debrecina. 54. sz. Debrecen, 1971.
25. BÁRDOS ISTVÁN: A közművelődés tanácsi irányításának feladatai és lehetőségei. I. m.
26. Művelődés, politika, államigazgatás. I. m.

KULTURPOLITIK UND KULTURVERWALTUNG

Katalin Laczó

Im ersten Teil der Studie (Wissenschaftliche Berichte der Pädagogischen Hochschule „Juhász Gyula“, 1981) wird die Stelle der Kulturpolitik im Ganzen der Politik und die der Kulturverwaltung in der Staatsverwaltung untersucht. Dabei wird es bewiesen, dass die Kulturpolitik einen organischen und spezifischen Teil des Ganzen der Politik und die Kulturverwaltung einen der Staatsverwaltung bildet. Nach der Analyse des Verhältnisses zwischen Kulturpolitik und -verwaltung, darunter der Volksbildungspolitik und -verwaltung, werden die Eigenarten, Methoden und Wirkungsräume dieser zwei Hauptverwaltungsgebiete geforscht.

КУЛЬТУРНАЯ ПОЛИТИКА И УПРАВЛЕНИЕ КУЛЬТУРНОЙ

КАТАЛИН ЛАЦО

В первой части своей работы (см. Научные Записки Сегерского Педагогического Института „Tudományos Közlemények, 1981) автор подверг анализу место культурной политики в политике в целом и место управления культурой в государственном управлении. Автор в своей работе приходит к выводу, что культурная политика является органической и вместе с тем своеобразной частью политики в целом, также как и управление культурой представляет собой часть государственного управления. В настоящей работе в рамках анализа особенностей культурной политики и управления культурой автор сначала рассматривает взаимосвязь политики и управления в области всеобщего народного образования и культуры, а затем особенности, методы и рамки этих двух главных сфер управления.